

13-14. ÁBRÁK
BORCHARDE: A BERLINI KÖZUTI VILLAMOS TÁRSASÁG
LAKÓHÁZA

is tanulságosak e házak homlokzatai: nyugodt megjelenésüket az alkalmazott elemek, nevezetesen az ablakok egységesítésének köszönhetik.

Mintaserüeknek tartjuk e bérházakat. Szeretnénk ilyen egyszerűen építeni, szeretnők, ha építész barátaink is így építenének — *építhetnének*. Mert itt van a nehézség: a mi építetőkink, — legyen az magános, avagy közhatóság, avagy ezenfelül *birálóbizottság*, ilyes igyekeztünket mindenkor elgáncsolja. Az építető azt kívánja, hogy bérháza legyen olcsó, — a hirdetté vált köbméter ár 25—30 pengőn alul maradjon — de ugyanakkor a ház legyen ékes, mint egy barokk nagyur palotája! A bíráló bizottság az egyszerűség felé való törekvésben a felforgató lelkület árulóját látja s a jóindulatu tervet a bírálat megkezdése előtt kiselejtezi. Vajjon nem tévednek-e? A lakó boldogabb-e,

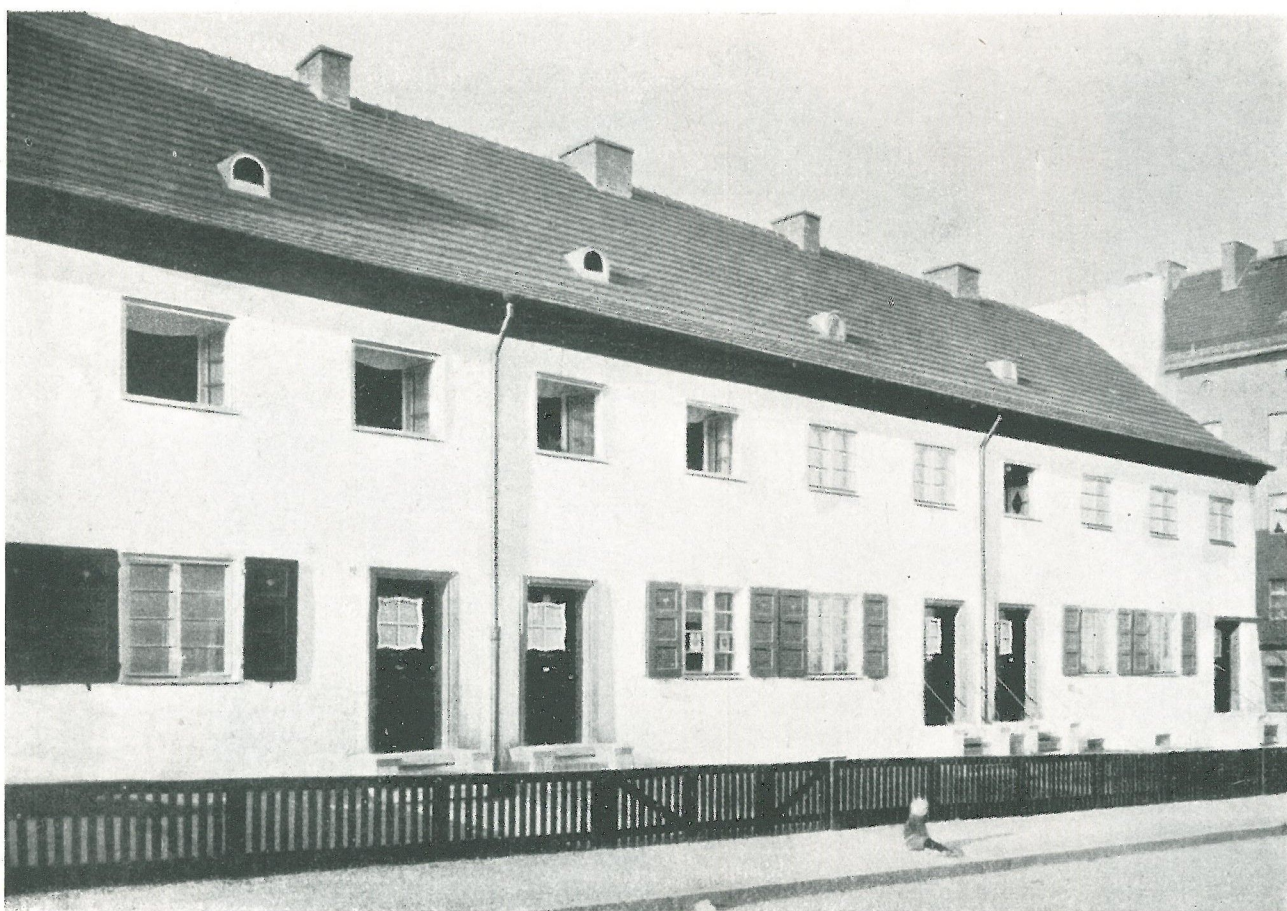
ha silány kivitelű lakása előtt kitűnően megrajzolt, stílus-tiszta diszitmények csüngenek rozsdásodásra ítelt szögön? Vajjon az észszerűt és egyszerűt kereső művész ezért már felforgató forradalmár-e?

Németország kislakásépítő mozgalmának jelentős részét a megszámlálhatlan települések alkotják, melyek a városoktól elszakadva helyezik el a családi tűzhelyt. Ezeknek igen nagy része a régi száz év előtti tradíciók puritán egyszerű utjait követi. Mint ismeretes, ez irány első apostola már *mintegy husz év előtt Heinrich Tessenow volt*, a népies egyszerűségnek, hagyományoknak költői lelkű építőmestere. (20. kép.) S az ő vetése az utolsó évtizedben gazdag termést hozott. A legelterjedtebb települési háztípusok az ő tanításai nyomán épültek fel, így a Berlin melletti Grossiedlung Britz. (19. kép.) E házak alaprajzi elrendezése a legegyszerűbb, egyfelől a szükségletek kielégítésére törekszik, másfelől pedig a lehető legegyszerűbb szerkezetekkel való kivitelezésre gondol.

4. Ernst May frankfurti házépítő kísérlete.

Míg az előzőleg ismertetett része a német lakásépítési mozgalmaknak nagyobbára a tradicionális utakon maradt és azoknak kisebb-nagyobb modernizálására törekedett, addig máshol az egész építészet megreformálásán dolgoznak, így a leghatalmasabb keretek között Frankfurt am Mainban, Ernst May módszereivel és tervei alapján. Ez építész gondolatmenetében a leglényegesebb pont az, hogy *nem lehet immáron a többezeréves utat követni, nem lehet házakat kisiparilag előállítani*, hanem itt is át kell térni a modern racionális munkamódszerekre. A házat minél kevesebb, gyárilag, nagy sorozatokban előállított elemekből kell gépek segítségével összeszerelni. E rendszer előnyei igen sokfélék: a munka nagyobbik része műhelyszerűen végezhető el, az időjárástól függetlenül, az elemek gyártása jobban ellenőrizhető, a felszerelési tárgyak, kezdve az asztalosmunkától, jobb típusok szerint igen nagy sorozatokban állíthatók elő, a ház felépítésének drága munkája rövid időt vesz igénybe, nem jár rengeteg mennyiségű víznek a házba való beépítésével stb.

E gondolatok keresztülvitelére nagyszerű alkalom nyílt, mikor Frankfurt város elhatározta, hogy lakásviszonyainak megjavítására 10 évet fordít s ezen idő alatt mintegy 6000 házat épít fel, zárt települések formájában a város bájos periferiáján. May kétféle lakástípust tervezett: házanként négy lakással két emeletsorban és két emeletsoros családi házakat. A típusok

19. ÁBRA. ENGELMANN ÉS FANGMEYER: CSALÁDI HÁZAK BERLIN BRITZBEN

ban egy-egy 18—25 m² lakószoba, két kisebb hálószoba, 7 m²-es konyha és 3—4,5 m² fürdő-

20. ÁBRA. TESSENOW. CSALÁDI HÁZAK HOMLOKZATA

szoba foglal helyet (22—23. kép). A családi háztípusnál mindezekhez padlás, kamra és kis tetőtérasz járul. A ház falai és födémei egy nagy csarnokban gyártatnak s azután hatalmas portáldaruval helyzetnek el. A falazat 3'0×1'1×0'2 m.-es elemekből áll, a családi házak födém elemeinek száma 10—12. Az összeszereléshez 1'5 nap szükséges, s ekkor a tetőszigetelésen kívül már csak a vakolt táblák hézagainak kiképzése marad hátra, az asztalosmunka egy része a táblákkal együtt érkezik, másik része azokkal együtt helyzetnek el. Az elmúlt évben 400 ilyen ház épült fel. Megjelenésükben egyszerűek, Oud munkáihoz hasonlatosak, csak azoknál takarékosabbaknak tűnnek. (21. kép.)

Igen érdekesen alakultak e kísérleteknél az árak (telekkel és annak rendezésével együtt):

Takarékos kivitel: Tömör falak, famenyezetek, lapos tető, falépcső, egyszerű ablak, kád a mosókonyhában, vaskályhák alkalmazása esetén 22'10 Mk/m³.

Egyszerű kivitel: Mint az előbbi, de betonlépcsővel, tetőkerttel s alatta betonfödémrel, fürdőszobával, beépített konyhabutorral 26'00 Mk/m³.

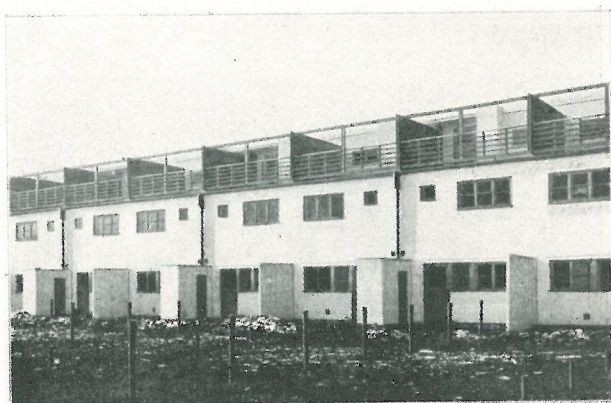
Jó kivitel: jobb lakatos munka, gáztűzhely és fürdőkályha, cserépkályha alkalmazása 27'75 Mk/m³.

Frankfurt város normál kivitele: faliszekrényekkel, kettős üvegezéssel, a padláskamra felett is betonfödémrel, központi mosódával, beépített káddal, központi melegvízfűtéssel 31'00 Mk/m³.

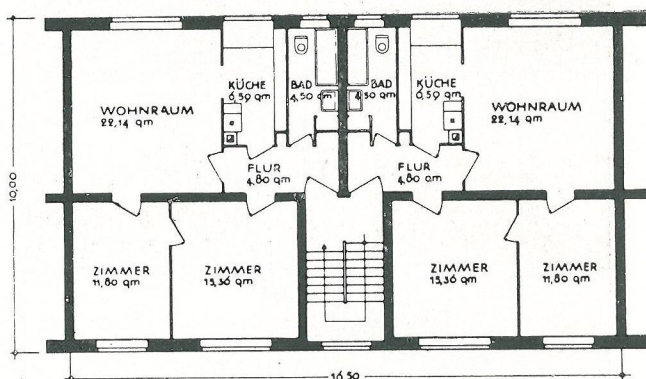
Pengőre átszámítva ez annyit jelent, hogy a házankinti költség kb. tizenkétezer pengő. Ezen árért 65 m² lakóterületet létesítettek s a ház szerény igényeket nagyon jól elégít ki, mindenestre jobban mint az, amit mi ily költséggel előállítunk. Különösen fontos az, hogy e ház minden részleteiben átdolgozott és magas minőségű munka eredménye, egész az utolsó kilincsig e célra készült elemek egésze, s nem túlhaladott, szedett-vedett iparosmunkák véletlenszerű összessége. E házaknak jövője nagyobb, mint a meg gondolás nélkül, sablonosan, iparosi nemtörődomséggel összezsapott házaké. És úgy tetszik, hogy e nagyszabású kísérlettel sokat kellene foglalkozni úgy az építészeknek, mint a gazdasági élet tényezőinek, a közhatóságoknak. Ha nem is a frankfurti utnak majmolásával, de lényegének követésével a lakásépítés terén talán igen nagy eredmények volnának elérhetőek. Két utat látunk erre: az egyik a kislakásépítetű kisembereknek tömörítése házépítőszövetkezetekbe, másfelől a közösségi lakásépítésnek a nálunk szokásos egyéves program helyett ilyen nagyobb szabású utakra való terelése. Egyenesen nevetséges az, hogy a milliós Budapest székesfőváros elszórt aránylag apró objektumokkal próbálkozik, ahelyett, hogy így szétforgácsolt erőit ilyesmódon egyesítse.

5. Franz Schuster bécsi kislakástipusa.

A földrajzi helyzet folytán szemünk előtt elsősorban Bécs város lakásépítési tevékenysége áll. Roppant méreteivel nemcsak minket, hanem ugyszólván a kontinens egészét sikerült megígéznie. Persze a kritikának kirohanásait is magára vonta! Az ügy gazdasági és építészeti vonatkozásai ismételt vitákra adtak alkalmat — nem kívánunk ismétlésekbe esni, ehelyett egy apró kis részletre hívjuk fel a figyelmet, a kitűnő *Franz Schuster* lakástípusára. Ez a művész a Bécs város előirta 38 m² területre egy olyan típust formált, amely minden figyelmet megérdemel. Ebben az egy szoba konyhás lakásban *lakni lehet!* Beszéljenek szavak helyett a képek (24—27. kép.) *Franz Schuster* minden szükségletet átgondolt, mindeniknek megtalálta a megoldását, mindeniknek megha-

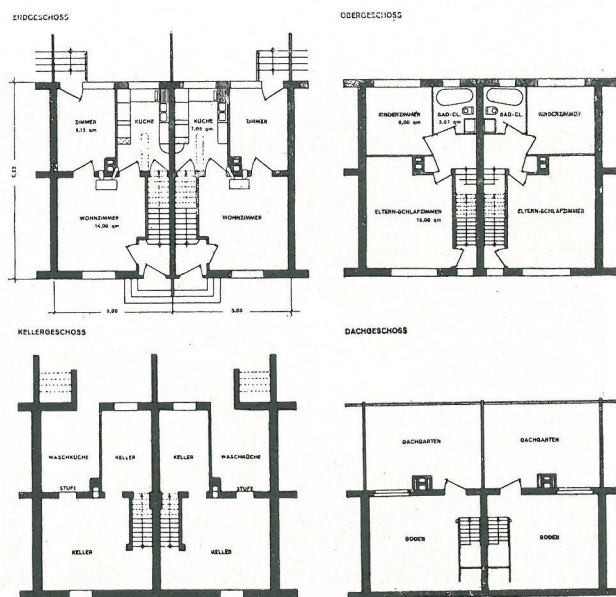

21. ÁBRA
E. MAY: FRANKFURTI CSALÁDI HÁZSOR

GESAMTE WOHNFLÄCHE 65,19 qm

22. ÁBRA
E. MAY: FRANKFURTI KISLAKÁS-TIPUS ALAPRAJZA

23. ÁBRA
E. MAY: FRANKFURTI CSALÁDIHÁZAK TÍPUS ALAPRAJZA